

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนววิถีพุทธ
SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY FOLLOWING
THE BUDDHIST APPROACH

¹สิรินธรญา จำปารักษ์ และ ²บัญชา จำปารักษ์

¹Sirinya Champarak and ²Bancha Champarak

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

¹ Sirinya_Champarak@Hotmail.Com

Received July 12, 2021; Revised October 9, 2021; Accepted November 28, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการเสนอปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนววิถีพุทธตามทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ยึดหลัก มัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่างๆดำเนินชีวิตแบบ พอมีพอกินเป็นสัมมาอาชีวะก่อนเบื้องต้น จากนั้นจึงพัฒนาไปสู่การกินดีอยู่ดี เศรษฐกิจ พอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวคิดโดยมีหลักการและอุดมการณ์ที่ช่วยพัฒนามนุษย์และสังคม ให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง ฟังตนเอง พอเพียง ไม่โลภมาก มีเหตุผลและไม่ ประมาทเป็นทิศทางการปฏิบัติของชุมชนเป็นเกษตรแนวใหม่ ทำให้ชุมชนพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างยั่งยืน โดยเป็นแนวทางของการพัฒนาบนทางสายกลางตามแนววิถีพุทธศาสนาที่สำคัญ

¹ อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

คือ ความสันโดษ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทนพากเพียร สติปัญญา ความไม่ประมาทเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือการพัฒนาเกษตรที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, ทฤษฎีใหม่, ตามแนววิถีพุทธ

Abstract

The aim of this article is to propose sufficiency economy philosophy following the Buddhist approach according to new theory. The mentioned economy is based on moderate living, consumption and utilization through the middle path lifestyle. It is a balance between human life and all surrounding things. The first priority of sufficiency is to have a right livelihood and then develop for a good living. Sufficiency economy is a philosophy or concept with the principle and ideology that helps human and society move towards sustainability through self-acknowledgement, self-reliance, self-sufficiency, reasonability, non-greed and non-negligence. It is a practical guidance of new agricultural approach for communities that leads to sustainable economic development. It is a development guideline depending on the Buddhist middle path approach with crucial elements of seclusion, honesty, patience, tolerance, intellectuality and non-negligence. All these factors lead to the goal i.e. sustainable agricultural development.

Keyword : Sufficiency Economy, New Theory, Following the Buddhist Approach

บทนำ

เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เน้นการพัฒนาประเทศที่ต้องสร้างพื้นฐานความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อนโดยเน้นความหมาย

ของการพอมิพอกินซึ่งปรากฏอีกครั้งในพระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาวันพุธที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2517 ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรดา พระราชวังดุสิต อันถือเป็นจุดเริ่มต้นของข้อเสนอ “เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) ที่ชัดเจนในเวลาต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสพระราชดำรัสที่พระองค์ทรงพระราชทานอย่างชัดเจนเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อวันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2541 ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรดา พระราชวังดุสิต ซึ่งอธิบายว่า “พอเพียง” คือ 1.พอประมาณ 2.ซื่อตรง 3.ไม่โลภมาก 4.ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และต่อมามีทฤษฎีใหม่โคกหนองนาโมเดลเกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน คำว่าโคกหนองนาโมเดลเป็นหนึ่งในปรัชญาในการออกแบบพื้นที่ ที่การเกษตรตามศาสตร์พระราชาส่งสามารถสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นอย่างเห็นผลเพราะไม่ว่าจะเป็นคนเมืองหรือคนชนบท หากเราเชื่อในวิถีชีวิต การกินอยู่แบบพอเพียงชีวิตตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่หรือตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนววิถีพุทธแล้วมีการลงมือทำให้เกิดขึ้นจริงเท่าเรากำลังสร้างความมั่นคงและยั่งยืนสร้างภูมิคุ้มกันที่ทำให้เราพึ่งพาตนเองได้ จากการสร้างพื้นที่ทำกิน ที่มีอาหาร ที่มีน้ำไว้กินไว้ใช้ และสามารถเข้าถึงพลังงานได้ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ก็จะดีขึ้น ความมั่นคงและยั่งยืนก็ตามมาที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความสำเร็จ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า เศรษฐกิจ (Economy) ตามความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น หมายถึง การจัดการครอบครัว คือมีความชำนาญในการจัดการเรื่องครอบครัว โดยมีเศรษฐกิจนั้นเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์

(ทับทิม วงศ์ประยูร (2526) ได้กล่าวว่า พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ในหน้าที่ 1106 ว่า หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ ของชุมชน ด้านพระพุทธศาสนา เศรษฐกิจตามความหมายแห่งศัพท์เดิมแล้ว หมายถึงกิจกรรมที่ทำให้เกิดความประเสริฐ เพราะคำว่า เศรษฐ ในภาษาสันสกฤต และ เสฏฐ ในภาษาบาลีหมายถึง ประเสริฐ เลิศ ดี ส่วนคำว่า กิจ หมายถึงกิจกรรมหรืออาชีพการงานดังที่ พุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่า

“เศรษฐกิจ ก็คือ กิจที่ประเสริฐที่สุด ในฐานะที่จะทำให้มนุษย์เป็นอยู่กันอย่างผาสุก นี้เรียกว่า โดยหนังสือ”

เศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่างๆดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกินเป็นสัมมาอาชีวะก่อนเบื้องต้น จากนั้นจึงพัฒนาไปสู่การกินดีอยู่ดี เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาหรือแนวคิดโดยมีหลักการและอุดมการณ์ที่ช่วยพัฒนามนุษย์และสังคมให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง พอเพียง ไม่โลภมาก มีเหตุผลและไม่ประมาท

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความ

สลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตก สลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนเลือนและเริ่ม สูญหายไป

สิ่งสำคัญ ก็คือ ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนด ชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองตอบต่อความต้องการ การต่างๆ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศักยภาพพื้นฐานที่คนไทยและสังคมไทยเคยมีอยู่แต่ เดิม ต้องถูกกระทบกระเทือน ซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจจากปัญหาฟองสบู่และปัญหาความอ่อนแอของชนบทรวมทั้งปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง มิได้มุ่งเน้นเฉพาะภาคการเกษตร แต่ยังครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตการประกอบกิจการของภาคธุรกิจ การค้าระหว่างประเทศ หรือแม้แต่การดำเนินงานของภาครัฐเพื่อที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศชาติภายใต้หลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. ใช้ทางสายกลาง โดยเน้นการดำเนินชีวิตหรือการดำเนินงานในลักษณะไม่เร่งรัดหรือเชิงซ้าจนเกินไปมีความพอดีโดยถ้าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลคำนึงถึงความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพไม่หลงใหลกระแสวัตถุนิยม มีอิสระภาพเสรีภาพที่จะไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด เป็นการสร้างพื้นฐานความมั่นคงในการดำรงชีวิตทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และถ้าเป็น

เศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศจะคำนึงถึงความสามารถของชุมชนเมือง ภูมิภาค และประเทศ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่ จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

2. ให้ความสำคัญกับความพอประมาณ โดยหลักความมีเหตุผล ดังนั้นการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ควรใช้เหตุผล และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท ใช้สติปัญญาในการพิจารณาเรื่องราวต่างๆ ไม่หลงไปกับกระแสวัตถุนิยม ซึ่งจะนำไปสู่การใช้จ่ายเกินตัวหรือการ ใช้เงินอย่างไม่คุ้มค่าและขาดประสิทธิภาพ

3. ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ให้มีความพอเพียงทั้ง ในด้านวัตถุ และด้านจิตใจเป็นการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตของตนในประเทศให้รู้จักคำว่าพอ เพื่อขจัดความโลภให้น้อยลง จะได้มีความสุขทั้งทางกายและทางใจไม่เป็นคนเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความวุ่นวายให้แก่สังคมส่วนรวม เป็นต้น

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤต

เศรษฐกิจต่อมาภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง เริ่มได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายจากการเกิดวิกฤติด้านเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ถึงปัจจุบันนี้และได้พัฒนาต่อยอดเกิดเป็นแนวคิดทฤษฎีใหม่เรียกว่า โคกหนองนาโมเดล เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบมั่นคงยั่งยืน ในชนบทให้มีน้ำกินน้ำใช้ปลูกพืชหมุนเวียนได้ตลอดปีวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของชุมชนเกิดประสิทธิภาพด้านเศรษฐกิจมั่นคงยั่งยืน

“เศรษฐกิจพอเพียง”เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิตอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นไปในการสร้าง ความ “พออยู่-พอกิน” ความเหมาะสมพอเพียงและพอดี ต่อการดำเนินชีวิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีและยั่งยืน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นมรรควิธีของการเดินสายกลางตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผสมผสานกลมกลืนด้วยมิติทางด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งสงเคราะห์เกื้อกูลพึ่งพากัน

ปรัชญาการพัฒนาตามกระแสเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีฐานคิดที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคนในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการจรรโลงรักษาวัฒนธรรมของชุมชน โดยการพัฒนานคนให้สามารถพัฒนาความคิดจิตใจให้รู้จักกินรู้จักใช้ตามอัตภาพ ตามความจำเป็นแห่งชีวิต

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความแตกต่างจากปรัชญาของเศรษฐกิจตลาด (Market Economy) หรือเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการของการสะสมส่วนเกินและให้ผู้ผลิตฝากความหวังไว้กับ “กลไกการค้า” คือ อุปสงค์ และอุปทานในตลาดว่าจะทำหน้าที่ของมันอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่มีอคติ แต่เศรษฐกิจพอเพียง ถู้อตามคำสอนของพระพุทธเจ้าดังที่ปรากฏในขุททกนิกาย ธรรมบทที่ว่า อตตาทิ อตตโน นาโถ แปลว่า ตนแลตนเป็นที่พึ่งของตน เป็นที่ตั้งแนวความคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีความเห็นว่า คนจำเป็นต้องกิน ต้องบริโภค เพราะฉะนั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของคน ก็คือการผลิต (Production) การผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญที่สุดของคน ส่วนการค้า การแลกเปลี่ยน หรือการตลาด (Marketion) ก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน แต่สำคัญเป็นอันดับรองลงมา ไม่ใช่อันดับแรก ด้วยเหตุนี้ แนวคิดนี้ จึงมุ่งที่จะให้เกษตรกรผู้ผลิตซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งตนเองให้ได้ก่อนเป็นเบื้องต้น และในที่สุดสังคมและประเทศจึงพึ่งตนเองได้ เกี่ยวกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจนี้ (สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, (2557) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า “แนวคิดในการพึ่งตนเองมีความหมายทั้งในแง่ที่เป็นจุดหมายอาจถือได้ว่า การพึ่งพาตนเองเป็นความเชื่อหรือปรัชญาชีวิตที่ยึดมั่นในคุณธรรมแห่งการกระทำที่เป็นการใช้ความพยายามของตนเองที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ การจะบรรลุถึงการพึ่งพาตนเองนั้นมีปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมและ

เศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีแนวพุทธ

พระพุทธศาสนาสอนเน้นความสำคัญให้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยปัญญา จึงเป็นปัญญานิยม มิใช่วัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม ดังนั้น ปัญญา จึงจัดเป็นจุดเน้นที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา นอกจากสอนให้มีความฉลาดในการจัดการกับเทคโนโลยีต่างๆ แล้ว ยังสำคัญถึงให้ใช้ปัญญาสามารถควบคุมเทคโนโลยีต่างๆ เหล่านั้นอย่างถูกต้องเป็นประโยชน์อย่างมากที่สุดด้วย ดังพุทธภาษิตในมุลกสูตร แห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกาย อัญญกนิบาตว่า ปัญญุตรา สัพเพ ธัมมา แปลว่า ธรรมทั้งปวงมีปัญญาเป็นยิ่ง พระพุทธศาสนาสอนให้มองปัญญาว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ประเสริฐกว่าทรัพย์สินเงินทองของมีค่า เพราะฉะนั้นจะทำอะไรต้องทำให้พอเพียงอย่างทำให้เกินตัว

1. พระพุทธศาสนามองเรื่องการผลิต

การบริโภคและการวิภาค(Distribution) แจกจ่ายโดยไม่จำกัดเฉพาะแต่กิจกรรมการซื้อขายแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราหรือกิจกรรมทางการตลาดเท่านั้นแต่มองไปถึงกิจกรรมทุกอย่างในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีและเป็นรากฐานของการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ต่อไป (พระธรรมปิฎก) (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2543) ได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนามองว่า เศรษฐกิจ หมายถึง จิตที่จะทำให้เกิดความประเสริฐที่สุด ได้แก่ การทำสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ให้เป็นประโยชน์ การทำสิ่งที่มีประโยชน์น้อยให้มีประโยชน์มากนั่นเอง ที่สำคัญคือ พระพุทธศาสนาประกอบด้วยองค์ความรู้ที่ไม่แยกโดดเดี่ยวจากความรู้ด้านอื่นๆ ของมนุษย์ กิจกรรมด้านเศรษฐกิจ ยังอาศัยความรู้สาขาอื่นๆ ในระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ดังที่พระธรรมปิฎกได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือจะมองเรื่องเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ซึ่งนอกจากจะมีความเป็นอยู่ที่ดีด้านเศรษฐกิจแล้ว ก็ต้องมีคุณค่าของชีวิตด้านอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะจะมองดูว่า ความเป็นอยู่ที่ดีทางด้านเศรษฐกิจนั้นไปสัมพันธ์กับชีวิตด้านอื่น รวมทั้งด้านจิตใจอย่างไร ส่งเสริมเกื้อกูลกันอย่างไร จะต้องบูรรวมกันหมด

การสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมที่มีประสิทธิภาพและส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่ของคนขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการในการดำเนินชีวิต ดังที่ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2543) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า

- 1) มีการผลิตอย่างมั่นคง โดยใช้ความรู้ ความสามารถ ความเพียรพยายามโดยเน้นประสิทธิภาพ
- 2) มีการรักษาความมั่นคงนั้นเอาไว้โดยการออมทรัพย์ มีการจัดเก็บอย่างเป็นระเบียบระบบ
- 3) มีการใช้จ่ายอย่างระมัดระวังเพื่อการบริโภคที่เน้นความพอเพียง
- 4) การผลิตต้องตอบสนองความต้องการของสังคมเป็นหลัก

2. เศรษฐกิจตามแนววิถีพุทธ

เศรษฐกิจตามแนววิถีพุทธ คำนึงถึงต้นทุนทางสังคมอันเป็นขุมกำลังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ไปสู่ความสงบสุขเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและ

ยั้งยืนมั่นคงโดยมองว่าชีวิตต้องการจริงๆเพียงแค่ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพื่อดำรงชีวิต

หากจะวิเคราะห์ดูที่พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระองค์ทรงชี้แนวทางการพัฒนาประเทศไทยจะเห็นได้ว่า ในเนื้อหาของหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีความมีเหตุผล ความประมาทในการบริโภค ความมีภูมิคุ้มกัน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรอบรู้ ความรอบคอบ และความมีคุณธรรม ได้แสดงถึงรากฐานแก่นแท้จากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม 4 อย่างได้แก่ คือ

1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงานตามหน้าที่อันตนพึงมี

2) อารักสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร

3) กัลยาณมิตรตตาคบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคล ในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงท่านผู้ทรงคุณ มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

4) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดีมิให้ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือย หารายได้เหนือรายจ่าย รู้จักประหยัดและเก็บออมไว้

ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยที่พระองค์ได้ทดลองปฏิบัติตามแนวคิดดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมมาก่อนหน้าที่จะมีพระราชดำรัสในปี พ.ศ.2517 แล้วภายหลังจากที่พระราชดำรัสได้รับการสนองตอบจากรัฐบาลในยุคนั้นเท่าที่ควรพระองค์ได้ทรงศึกษาค้นคว้าหารูปธรรมของรูปแบบที่ปฏิบัติได้จริง รูปแบบหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การเกษตรทฤษฎีใหม่และได้นำเสนอรูปแบบดังกล่าวต่อพระสภานิกของพระองค์เป็นครั้งแรกเมื่อวันอาทิตย์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2537 ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต หลังจากนั้นได้รับสั่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกันนี้ต่อเนื่องติดต่อกันทุกปีจนล่าสุดเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ก็ยังทรงมีพระราชกระแสรับสั่งในเรื่องดังกล่าวอันเป็นการแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศตามแนววิถีพระพุทธศาสนา

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐานความพอมีพอเพียงพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการเมื่อได้พื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อย

เสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไปหากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขั้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วยก็จะเกิดไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ต่อมามีการพัฒนาโดยต่อมาปัจจุบันมีการพัฒนาโดยการสนับสนุนจากรัฐบาลพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงจากไร่นาสวนผสมมาเป็นโคกหนองนาโมเดลดังกล่าวมาแล้ว

บทสรุป

เศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภค ภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือ หลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เศรษฐกิจพอเพียงมีใช้หมายความถึง การกระเปียดกระเสียจนเกินสมควร หากแต่อาจพุ่มเฟือยได้เป็นครั้งคราวตามอัตภาพ แต่คนส่วนใหญ่ของประเทศ มักใช้จ่ายเกินตัว เกินฐานะที่หามาได้ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ เช่น โดยพื้นฐานแล้วประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม เศรษฐกิจของประเทศจึงควรเน้นที่เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเฉพาะแต่ภาคการเกษตร หรือภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ โดยมีหลักการที่คล้ายคลึงกันคือนั่นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม

เอกสารอ้างอิง

ทับทิม วงศ์ประยูร และคณะ.(2541) *มนุษย์กับเศรษฐกิจ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ :

บริษัท ธรรมสาร,

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2543), *วิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิทยาลัยศึกษาศาสตร์สังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3,

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระบรมราชาวาท 168 องค์ (2542) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จัดพิมพ์
เพื่อเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5
ธันวาคม พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์,

พระธรรมปิฎก(ประยุทธ์ ปยุตฺโต).(2543) ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม,

สุธี ประศาสน์เศรษฐ (2557) เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยปัญหาเกษตรกรรมและการ
เปลี่ยนผ่านด้านเกษตรกรรม: บทสำรวจเบื้องต้น สืบค้น วันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๖๕

<http://dspace.lib.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/3242>

https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html